

מאמר א

אוצר החכמה

123 4567

אוצר החכמה

123 4567

שרשי חובת עבודת ה'

שורש העבודה לדעת מה חובתו בעולמו

בעל מסילת ישרים' פותח את ספרו - יסוד החסידות ושורש העבודה התמימה הוא, שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו, ולמה צריך שישים מבטו ומגמתו בכל אשר הוא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורנו חכמינו זכרונם לברכה הוא, שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא, ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא.

והנה דבר זה הוא היסוד והשורש לסיבת ומטרת בריאת האדם, שחז"ל חשפו בפנינו את סוד הדבר מתוך המבט העמוק של תושבע"פ, שזו היתה מחשבתו הקדומה של הבורא שעבורה נברא העולם והתורה. אכן נוסף על ידיעת ה' מטרה' של הבריאה, יש לדעת גם את שורש ה'חוב' של התורה והמצוות, מה היא הסיבה שמחמתה 'אנו חייבים' לעבוד את ה' ולשמור את חוקיו.

כלומר, שמוטל על האדם שיתברר ויתאמת אצלו, מהיכן נובע יסוד חובתו לעבוד את ה' וללכת בדרכיו, ומה שורש חיובו לשמוע בקולו ולקיים מצוותיו. כי כאשר ידע מהו שורש החוב ישים בזה עיקר מחשבתו וכוונתו, וכן כאשר יהא הדבר ברור אצלו יוכל להרחיב ולהתבונן בו ולהעמיק ולבסס בנפשו את אמיתת הדבר, ויעצים ויגביר את רגשות ההתפעלות ממנו, באופן שיחדור הדבר ויקנה אחיזה בלבו, בכדי שיעמוד האדם איתן בתפקידו כיתד שלא תמוט. ועוד יוסיף להשריש רגשות אלו תמיד בנפשו עד אשר יהפכו לחלק מעצמיותו ורצון חייו, ובכך יתרומם עוד להתעלות מעלה מעלה לדרגות נעלות ורמות.

לדעת שורש החיוב בבהירות ובמדויק

כי כל זמן שסיבת ושורש החיוב מטושטש ואינו נהיר לו, מתגלים לפעמים רפיון וחולשה אצל האדם בעבודת ה' וקיום המצוות. וכל שעדיין אין בניין עבודתו מבוסס על יסודות מוצקים וברורים, אין הדבר מכה שרשים בנפשו, ובוודאי שאין בכוחו לחולל שינוי בעצם אישיותו.

אשר החכמה

ואף שעיקרי הדברים בכללות לכאורה פשוטים הם, אמנם כאשר בא האדם לברר ולאמת את הדברים ולקבוע אותם בנפשו, הריהו נזקק לדעת אותם באופן מדויק וברור.

ובדיוק

מדין אמת

יסוד ראשון - בחירת ה' בישראל

וכאשר מעיינים בפסוקי התנ"ך ובמאמרי חז"ל וכן בספרי הראשונים, נמצינו למדים בזה שלש יסודות אשר הם סיבת ושורש חובתינו, ומהם נובע שעבודינו לקיום התורה והמצוות.

הבחינה

היסוד הראשון בחיוב עבודתינו לה' נובעת מצד היחס המיוחד שיש לנו מאת הקב"ה, אשר בחר בנו וייחד אותנו להיות לו, והוא אלוקינו אלוקי ישראל המנהיגנו באופן מיוחד להיטיב עמנו, ומשגיח ומגן עלינו בהשגחה פרטית, ומתוך כך חלה עלינו כלל חובת העבודה, וכדכתיב - ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה.. לשמור את מצות ה' ואת חוקותיו.. הן לה' אלוקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה. רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים כיום הזה (דברים י). הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך (שם לבו). וכן בכל התורה והנ"ך מופיע רבות הדרישה מעם ישראל לעבוד את ה' ולשמור מצוותיו, מאחר שהוא אלוקינו ואנו עמו, אשר הוציאנו ממצרים וקרת בריתו עמנו, והוא מלכנו השוכן בתוכינו.

וכך מוכח ממה שפתח הקב"ה את עשרת הדברות ב'אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' (שמות כ), ולא אמר 'אשר בראתיך' (ועיין שם באבן עזרא ורמב"ן).

וכמו שכתב 'הכוזרי' - כי אילו היה חיוב התורה מצד מה שהאלו-קה ברא את כולנו, היו שוים בה כל בני אדם כלבן כשחור, כי כולם ברואי יתברך. אולם חיוב התורה עלינו,

הוא מצד מה שהוציאנו האלו-קה ממצרים, ומצד היות לו התחברות עמנו בהיותנו סגולת בני אדם (מאמר ראשון אות כז).

יסוד שני - הכרת חסדי ה' בבריאה ובהנהגה

ב. דרך נוספת המחייבת את האדם במכלול חובותיו כלפי הקב"ה, היא מתוך חובת ^{היבט} 'הכרת הטוב' כלפיו יתברך, על כך שברא אותנו להיטיב לנו בכל חלקי הבריאה אשר ברא למען האדם בטובו ובחסדו, ובהנהגתו שהוא מנהיג את העולם בחסד וברחמים וזן ומפרנס ומיטיב לכל בהטבה רבה, ומרעיף עלינו רוב שפע. ואכן ברכות הנהנין שתיקנו אנשכה"ג מיוסדות על עניין זה של הכרת הטוב על כל חלקי ההטבה שבבריאה.

ובספר 'חובות הלבבות' מבסס יסוד זה שעיקר חיוב עבודת ה' הוא משום הכרת הטוב, וכפי שהאריך בדבריו בשער הבחינה לפרט את ההתבוננות המוטלת עלינו בכל חלקי הטוב שהקב"ה מיטיב עם הנבראים, ובשער עבודת האלוקים מרחיב לפרט כיצד יגיע מתוך התבוננות בהכרת הטוב להכרה בעוצם חובת העבודה, וכלשונו בהקדמת שער עבודת האלוקים - והוא קיבול עבודת האלוקים, כפי אשר יחייבהו השכל, למטיב על מי שהטיב לו וכו'. אם כן כבר נתברר חיוב קבלת עבודת האלוקים על בני אדם, מצד התמדת טובותיו עליו.

וידועים דברי הרמב"ן - וכוונת כל המצות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין א-ל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לא-ל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו (שמות יג, טז).

יסוד שלישי - הכרה ברוממות קדושת ה'

ג. יסוד נוסף הוא משום 'גדלות הבורא' ורוממות קדושתו יתברך. שמצד עצם היותו הבורא והמנהיג אשר לגדולתו אין חקר, והוא נשגב וקדוש עד שאין להשיג אמיתת מהותו, מחמת כן אנו נכנעים אליו לעבדו ולשמוע בקולו. וחובת האדם היא להתבונן ברוב גדלו גבורתו ונוראותיו של הקב"ה ועוצם קדושתו יתברך, ומתוך רגש זה יעבוד את ה' לשמוע בקולו ולעשות רצונו, ומתוך שמרבה להתבונן בשגב רוממותו יעמוד לפניו משתאה ומעריץ, ויערוג וישתוקק להתקרב אליו ולהתדבק בו יתברך.

וכעניין הכתוב – נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד (תהילים קלט). ואל מי תדמיני ואשוה יאמר קדוש. שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא... הלוא ידעת אם לא שמעת אלוקי עולם ה' בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו (ישעיה מ).

וכך כתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה - והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר, ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד 'צמאה נפשי לאלוקים לק-ל חי' (פ"ב ה"ב). בזמן שאדם מתבונן בדברים האלו, ומכיר כל הברואים ממלאך וגלגל ואדם כיוצא בו, ויראה חכמתו של הקב"ה בכל היצורים וכל הברואים, מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהוב המקום ברוך הוא (פ"ד ה"ב).

דברי רמב"ם

גישות שונות בין חכמי הדורות על נתינת הדגש

ואף ששלושת הדרכים הללו, כולם יחדיו הם היסודות המרכזיים של עבודת היהודי, אולם בסגנונם של גדולי חכמי ישראל, מצינו הבדלים בגישה על איזה עניין לתת יותר דגש, ועל מה להעמיד את מרכז נקודת הכובד, שבה יתבונן האדם במיוחד ויתחזק בכל עת ועליה יבסס את עבודתו בלב ובמעשה. וכאמור, ברמב"ם משמע שהדבר המרכזי הוא 'גדלות הבורא' רוממותו וקדושתו ית"ש, בעוד שבספר 'חובת הלבבות', שם את הדגש על 'הכרת הטוב' כלפי חסדי הבורא עם הנבראים אשר חסדו מלאה הארץ. אולם בספר 'הכוזרי' מבוארת הגישה שעיקר חובת העבודה של עם ישראל נובעת מצד הקשר המיוחד של כנסת ישראל עם הקב"ה.

שלש ברכות ראשונות מיוסדים על שלש יסודות העבודה

והנה על שלש עניינים אלו של שרשי חיוב עבודת ה', מיוסדים שלשת הברכות הראשונות של תפילת שמונה עשרה. כי כאשר אנו באים לעמוד לפני ה' לעבדו בעבודת הלב זו תפילה, אנו פותחים ומקדימים בשבחים אשר המה יסודות חובת העבודה, ומביעים בשפתותינו את השרשים המביאים אותנו לידי עבודה זו לפניו יתברך.

'ברכת אבות' עניינה היות ה' אלוקי ישראל, אשר התחלתו באבותינו, ומאז הוא זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם והוא מלך עוזר ומושיע ומגן להם.

ברכת 'אתה גבור' עניינה חסדי ה' ורחמיו העצומים בהנהגת הבריאה, מכלכל חיים, מחיה מתים, סומך נופלים, רופא חולים, ומתיר אסורים. שזהו השורש השני לעבודת ה', והיינו העבודה מצד הכרת הטוב על חסדי ה' וטובו בבריאה והנהגתה.

ברכת 'אתה קדוש' מכוונת כנגד דרך העבודה הנובעת מצד עצם קדושת ה' וגדולתו שאין לה חקר.

והנה ממה שסידרו אנשכה"ג בתחילת התפילה את שלושת העניינים האלו בסדר הזה, משמע שעיקר יסוד החוב לעבודתו לה' הוא מעניינה של ברכת אבות, ולכן הקדימוה שתהא היא הברכה הפותחת את התפילה. ואחריה באה הגישה אליו מצד ^{אוצר החכמה} חסדו בהנהגת הבריאה אשר גדלו וטובו מלא עולם. ולאחר מכן נוסף העניין השלישי דהיינו ההתבוננות בעצם קדושתו ורוממותו, שמתוך כך מתחייב לעבדו ית"ש.

ואכן גדולי ומאורי ישראל בדורות האחרונים נטו לבסס את עיקר חובת העבודה על הקשר המיוחד של הקב"ה לעם ישראל אשר הוא לנו רועה נאמן ואב רחמן. כך הוא מהלך דרכו של המהר"ל בכל ספריו. גם הגר"א העדיף לראות את הכוזרי כספר היסוד של עיקרי התורה. וכמו שכתוב בסידור הגר"א (בהגהות הגר"ח מוולאז'ין על 'כתר ראש') - 'ורבינו הגר"א היה מחבב מגורת המאור וספר חובת הלבבות, ובמקום שער היחוד (בחוה"ל) היה אומר ללמוד ספר הכוזרי שהוא קדוש וטהור ועיקר אמונת ישראל והתורה תלויין בו'. וכן הבעש"ט ותלמידיו עיקר דרך עבודתם וסגנון דבריהם מבוסס על הקשר שבין הקב"ה עמנו, ואהבתו האין סופית לבניו חביביו כנסת ישראל.

ועיין בספר 'שפתי צדיק' - 'זקני הקדוש החידושי הרי"ם זצ"ל סיפר, אשר כל עובד השי"ת מהמתהלכים לפניו באמת, יש לכל אחד איזה פסוק, אשר מזה התעורר לעלות. ופעם שאל היהודי הקדוש זצ"ל את הרבי ר' בונם זצ"ל, מאיזה פסוק התעוררותו. וענה לו הרבי ר' בונם זצ"ל, מהפסוק, 'שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה'. השיב לו היהודי הקדוש זצ"ל, שמפסוק זה יכולין גם כל האומות ליקח התעוררות, אולם איש היהודי צריך להיות עיקר התקרבותו מהפסוק 'אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', ועשרת הדברות מיוחדין לישראל' (בראשית אות א). ועיין עוד בספר 'שם משמואל' (בראשית תרע"ב).

* * *

הפתח הראשון הוא, שידע האיש העובד ערך עצמו, ויכיר מעלת אבותיו, וגדלותם וחשיבותם וחיבתם אצל הקב"ה.

תחילת ספר שערי עבודה לרבינו יונה

מאמר ב

אשרי העם שה' אלוקיו

מרכזיות יציאת מצרים בתורה

יציאת מצרים היא מאורע מרכזי בתורה, עד כדי כך שציוותה תורה שבכל יום ובכל לילה נזכיר את יציאת מצרים, ולגודל חשיבות הדבר תיקנו חז"ל שתהא הזכרה זאת בעת קבלת עול מלכות שמים עלינו. שני פרשיות בתפילין תוכנם הוא יציאת מצרים. בכל שבת ומועד מזכירים בקידוש את יציאת מצרים. ובמצוות רבות בתורה נזכרת יציאת מצרים. ובפרט חג הפסח שכל כולו לזכרון יציאת מצרים. במעמד הר סיני, כאשר מלך מלכי המלכים הופיע והשמיע קולו מתוך האש, פתח הקב"ה בדברו - אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים.

בהתבוננות בתורה ובפסוקי הנ"ך, נווכח לראות כי חשיבותה היתירה של יציאת מצרים הינה משום שני עניינים. המשמעות המרכזית ועיקר הדגש של מאורע זה, היינו במה שה' נהיה אז לאלוקינו ומלכנו - 'אלוקי ישראל', ועם ישראל נעשה לו לעם, עם ה'.

משמעות נוספת, היינו במה שעל ידי יציאת מצרים באותותיה ומופתיה התגלה לעין כל כי הקב"ה מנהיג את העולם ואין כמוהו בכל הארץ, כאשר שינה את הטבע והראה ניסים ונפלאות עד אין מספר, כשהכה את מצרים בעשר מכות וקרע את הים, ונוכחו הכל לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו. ואכן במאורע הגדול של יציאת מצרים כלולים כמה וכמה עניינים, ידיעת ה' והנהגתו ית"ש, השגחתו על הבריאה, ודרכי הנהגת ה' - שכר ועונש, הנקמה ברשעים, והגמול הטוב לאוהביו ונאמניו.

יציאת מצרים - ה' לקח את ישראל להיות לו לעם

אולם מרכז ולב העניין, עיקר משמעותו של יציאת מצרים היא כאמור שעל ידי כך הקב"ה לקחנו להיות לו לעם, והוא יהיה לאלוקים לנו. וכדכתיב - לכן אמור לבני ישראל אני ה', והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם,